מתני' [א]לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל לא יכנס אדם למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין (א)ואם התחילו אין מפסיקין [ב]מפסיקין (ג)(לקרות ק"ש) ואין מפסיקין לתפלה: **גמ'** הי סמוך למנחה אילימא למנחה גדולה אמאי לא האיכא שהות ביום טובא אלא סמוך למנחה קטנה אם התחילו אין מפסיקין נימא תיהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי (ג)כיון שהגיע זמן תפלת המנחה אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המנחה לא לעולם סמוך למנחה גדולה ובתספורת בן אלעשה ולא למרחץ לכולא מילתא דמרחץ ולא לבורסקי לבורסקי גדולה ולא לאכול בסעודה גדולה ולא לדין בתחילת דין רב אחא בר יעקב אמר [ג]לעולם בתספורת דידן לכתחלה אמאי לא ישב גזירה שמא ישבר הזוג ולא למרחץ להזיע בעלמא לכתחלה אמאי לא גזירה שמא [ד]יתעלפה ולא לבורסקי לעיוני בעלמא לכתחלה אמאי לא דילמא חזי פסידא בזביניה ומטריד ולא לאכול בסעודה קטנה לכתחלה אמאי לא דילמא אתי לאמשוכי ולא לדין בגמר הדין לכתחלה אמאי לא דילמא חזי טעמא וסתר דינא [ד]מאימתי התחלת תספורת אמר רב אבין משיניח מעפורת של ספרין על ברכיו ומאימתי התחלת מרחץ אמר רב אבין משיערה מעפרתו הימנו ומאימתי התחלת בורסקי משיקשור בין כתיפיו ומאימתי התחלת אכילה רב אמר משיטול ידיו ור' חנינא אמר משיתיר חגורה ולא פליגי (ה)הא לן והא להו אמר אביי הני חברין בבלאי למאן דאמר (ו)תפלת ערבית רשות כיון דשרא ליה המייניה לא מטרחינן ליה ולמ"ד חובה מטרחינן ליה והא תפלת מנחה דלכולי עלמא חובה היא ותנן אם התחילו אין מפסיקין ואמר רבי חנינא משיתיר חגורו

התם

מתני' לא ישב אדם לפני הספר. להסתפר: **סמוך למנחה.** קודם למנחה: **עד שיתפלל.** שמא ישכח ולא יתפלל. והא אפילו בחול נמי והא דתני הכא משום דדמי להא דתני גבה(ז) לא יצא החייט במחטו ע"ש עם חשכה שמא ישכח ויצא משתחשך: **ולא יכנס.** סמוך למנחה: **לא למרחץ כו'.** וטעמא דכולהו משום שמא ימשך עד שיעבור זמן תפלה: **ואם התחילו.** אחת מכל אלו: **אין מפסיקין.** אלא יגמור ואח"כ מתפלל. ובגמרא (דף י.) מפרש בדאיכא שהות לגמור קודם שיעבור הזמן: **מפסיקין לק"ש.** דאיתא מדאורייתא: **ואין מפסיקין לתפלה.** ובגמרא (דף יא.) פריך הא תנא ליה רישא: **גמ' מנחה גדולה.** התחלת זמן תמיד של בין הערבים מכי מתחיל להעריב דהיינו מחצי שבע ולמעלה דהא חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם וקודרת כנגדה למטה ואינה נוטה לשום צד ומחצי ז' ולמעלה נוטה ברקיע למערב. סמוך למנחה מהתחלת שבע: **מנחה קטנה.** בט' ומחצה שהיו רגילין שלא לאחרו יותר מכן כדאמרי' בתמיד נשחט(ח). סמוך לה מתחילת י': **אם התחילו אין מפסיקין.** בתמיה ויעבור הזמן לימא תהוי תיובתא כו' דקתני הכא יגמרו סעודתם: **בן אלעשה.** חתנו של רבי היה ופזר מעות ללמוד תספורת של כ"ג [נדרי' נא.] שהיה מספר כל ראשו ולא לגמרי אלא מניח כל השערות קצת כדי שיהא ראשו של זה בצד עיקרו של זה והיינו כסום יכסמו [את ראשיהם] (יחזקאל מד) ומימשיך טובא: **בורסקי גדולה.** עורות הרבה ובתחלת תקונן: **לכולא מילתא דמרחץ.** לחוף ראשו ולהשתטף בחמין ובצונן ולהזיע: **שמא ישבר הזוג.** של מספרים ויהא צריך לחזר אחר זוג אחר: **למרחץ.** נמי לא תימא לכולא מילתא דמרחץ אלא להזיע בעלמא: **יתעלפה.** פשמי"ר בלע"ז: **לעיוני בעלמא.** שאין זה תחלת עשייתה ואפ"ה לכתחלה לא יכנס לה סמוך למנחה גדולה: **דילמא חזי פסידא בזביניה.** שמא נתקלקלו בתוכה העורות: **ומטריד.** יצטער ויהא טרוד בצערו ולא יתפלל: **וסתרו דינא.** יסתרו מה שפסקו ויחזרו בהן וחוזר להיות תחלת הדין: **מאימתי התחלת תספורת.** דנימא שוב אין מפסיק כדתנן אם התחילו כו': **מעפורת.** סודר ונותנו על ברכיו שלא יפול השער על בגדיו: **משיערה מעפרתו הימנו.** סודרו הוא ראשון להפשטת בגדיו: **משיקשור בין כתפיו.** את בתי זרועותיו שקורין ברצייר"א: **הא לן והא להו.** °בני בבל היו חוגרין את עצמן בחוזק וכשאוכלין צריכין להתירם ובני ארץ ישראל לא היו נוהגין כן בהתרת חגורה קודם נטילת ידים: **למאן דאמר תפלת ערבית רשות.** במסכת ברכות (דף כז:) מפני שהיא כנגד הקטר חלבים ואימורים שאין מעכבין כפרתן: **לא מטרחינן ליה.** להפסיק אלא יגמור ואחר כך יתפלל: **ולמאן דאמר חובה כו'.** בתמיה:

לא

לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל. והא דאמר בערבי פסחים (דף צט: ושם) ערבי שבתות וערבי ימים טובים לא יאכל עד שתחשך היינו אפילו התפלל לא יאכל כדמפרש התם כדי שיכנס לשבת כשהוא בתאוה אבל לא התפלל אפילו בשאר ימים נמי אסור כדאמר הכא: **ואם התחילו אין מפסיקין.** אפילו התחילו באיסור[א] כדמוכח בסוכה (דף לח.) גבי מי שבא בדרך ואין בידו לולב [ב]נוטלו על שולחנו ופריך למימרא דמפסיקין והא תנן אם התחילו אין מפסיקין ולא משני דהכא בהתחילו בהיתר וגבי לולב התחילו באיסור דמצפרא זמניה הוא[ג] וה"נ משמע בגמ' דקאמר[ד] כיון דשרי המייניה לא מטרחינן ליה[ה] ויתיישב נמי הא דקשה בגמרא גבי לימא תהוי תיובתא דריב"ל: **אין מפסיקין.** ודוקא בדאיכא שהות ביום להתפלל[ו] כדמשמע בגמרא דקאמר במנחה לא שכיח שכרות משמע דאין לו להפסיד תפלת מנחה[ז] ובסוכה (ג"ז שם) בהדיא מוקי מתני' בדאיכא שהות דמשני אמה שהבאתי לעיל הא דאיכא שהות והא דליכא שהות:

לימא תהוי תיובתא דר' יהושע בן לוי. משמע ליה דאפילו התחיל מפסיק מדאמר אסור לטעום (א) וא"ת לוקי מתניתין בהתחיל בהיתר דאשכחן גבי הבדלה (ע"פ דף קז.) דקאמר נמי כי האי לישנא אסור לאדם ט) לטעום כלום קודם שיבדיל ואפ"ה משמע אם התחילו בהיתר אין מפסיקין דקאמר התם י) הכי אמר רב הבדלה אינה קובעת וה"מ דקבעי ואכלי אבל אתחולי מעיקרא לא מתחלינן ויש לומר דאם התחילו אין מפסיקין משמע ליה אפילו התחילו באיסור כדפירשת במתני':

בתספורת של בן אלעשה כו'. נראה דהכי הלכתא ושרי סעודה קטנה[ח] במנחה גדולה עד זמן תפלה ודוקא סעודה גדולה כגון סעודת אירוסין ונשואין וסעודת מילה אסור[ט] ודלא כרב אחא בר יעקב דאסר אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה דהלכה כלישנא קמא דסתם לן הש"ס ורב אשי שהוא בתרא סידר את הש"ס והלכתא כותיה לגבי רב אחא בר יעקב וממאי דאמר לקמן מאימתי התחלת דין אין להוכיח דמתניתין איירי בתחלת הדין דלא כרב אחא דאיכא למימר דקאי אאם התחילו אין מפסיקין[י] ומיהו סמוך למנחה קטנה אסור אפילו סעודה קטנה ואם התחילו מפסיקין[יא] ואע"ג דהש"ס אי לאו דר' יהושע בן לוי הוה מוקי לה בסעודה קטנה וסמוך למנחה קטנה ואם התחילו אין מפסיקין ולא קי"ל כר' יהושע בן לוי כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות כח:) מ"מ כיון דמסיק סתם הש"ס הכי משמע דבהא דאם התחילו[יב] מפסיקין קיימא לן כוותיה[יג] ודוקא בהא דאמר דאסור לטעום אפילו פירות לא קיימא לן כוותיה: **הא** לן והא להו. פי' בקונטרס בני בבל היו חוגרים עצמם בחוזק[יד] וכ"מ בסמוך מדקאמר הני חברין בבלאי למ"ד תפלת ערבית רשות מכי שרא המייניה לא מטרחינן ליה ורבי חנינא שהיה בא"י היה אומר לתלמידיו שהיו מבבל ורב שהיה מבבל אומר לתלמידיו שהיו מא"י לפי שדרכן היה להתרחק[טו] שלא היו יכולין לעסוק כל כך בביתם וקשה דבפרק כיצד מברכין (שם דף מד.) בסופו קאמר רב חסדא אמר על הארץ ועל פירותיה ור' יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות ואמר התם לא פליגי הא לן והא להו מתקיף לה רב נחמן ארב חסדא אינהו אכלי ואנן מברכינן[טז] ומאי פריך לימא רב חסדא אומר לתלמידיו שהיו מארץ ישראל[יז] °וי"ל דקים ליה שבאותה שעה לא היו לפניו[יח] תלמידים מארץ ישראל(י):

למ"ד תפלת ערבית רשות לא מטרחינן ליה. וא"ת תיפוק ליה משום ק"ש וי"ל כגון שקרא ק"ש ונראה לר"י אפילו למאן דאמר תפלת ערבית רשות אין לבטלה בחנם אלא בשביל שום צורך כמו בשרא המייניה דהכא או אם יש שום מצוה שאינה עוברת יעשה המצוה ולא יתפלל אע"פ שהמצוה אינה עוברת אבל בחנם אין לבטלה תדע שהרי יעקב תקנה[יט] ולמה יש לבטלה בחנם ועוד דאמרינן בפרק תפלת השחר (שם כו: ושם) שהיא כנגד הקטרת אברים שהיא כל הלילה [כ]דלא מעכבי כפרה אלא מצוה ה"נ תפלת ערבית מצוה ואין להאריך:

התם

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה ה סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' רלב סעיף ב וטוש"ע א"ח סי' ה סעיף ד:

נד ב ש"ע א"ח סי' רלה סעיף ג:

נה ג ד מיי' שם והל' ו סמג שם טוש"ע א"ח סי' רלב סעיף ג:

◆

מוסף תוספות

א. משהגיע זמן המנחה. מי' הר"ן. ב. לכשיכנס לביתו. מי' הר"ן. ג. מכלל דמתני' נמי איירי בשהתחיל באיסור. תוס' הרא"ש. ד. דלמ"ד תפלת ערבית רשות. מי' הר"ן. ה. והיינו כי התיר חגורו לאחר שבא זמן תפלת ערבית דאם לא בא הזמן למה יש לו לעמוד. מרדכי סימן רכ"ג. ומייתי עלה מתפילת המנחה הא דתנן אם התחילו אין מפסיקין אלמא דאיירי אפי' אם התחילו באיסור דומיא דערבית דאיירי כשהגיע כבר זמן תפלה. תוס' הרא"ש. [ועי' מהרש"א]. ו. תפלת המנחה אחר שיגמור מלאכתו. תוס' הרא"ש. וכמו שכתב רש"י ז"ל. מי' הר"ן. [ועי' מהרש"א על פרש"י, והגהות בן אריה]. ז. דאם אינו מחוייב להפסיק אע"פ שתעבור המנחה א"כ מאי נפקא מינה משום דלא שכיח שכרות אפילו שכיח שכרות נמי דהא לא מיחייב להפסיק אפילו אין שהות ביום, אלא ודאי בדאיכא שהות ביום איירי וכיון דלא שכיח שכרות יגמור סעודתו ואח"כ יתפלל. תוס' הרא"ש. ח. היא סעודת כל אדם. תוס' הרא"ש. ט. ואם התחילו בסעודה גדולה אין מפסיקין אפילו משהגיע זמן מנחה קטנה. תוס' הרא"ש. [ועי' מהרש"ם]. י. כמו שמפרש התחלת מרחץ ובורסקי. תוס' הרא"ש. יא. כיון שהתחילו באיסור, כדמתמה תלמודא אי סמוך למנחה קטנה קאמר היכי תני אם התחילו אין מפסיקין לימא תיהוי תיובתיה כו' אלמא ס"ל דבמנחה קטנה מפסיקין. מי' הר"ן. יב. לאכול סמוך למנחה קטנה. תוס' הרא"ש. יג. מדלא משני הכא לא קיימא לן כר' יהושע בן לוי. תוס' הרא"ש. יד. וצריכים להתיר בשעת אכילה. תוס' הרא"ש. טו. מביתם כדי שיוכלו לעסוק בתורה הרבה. מי' הר"ן. טז. ומשני איפוך. תוס' הרא"ש. יז. ור' יוחנן לבני בבל. תוס' הרא"ש. יח. דרב חסדא. תוס' הרא"ש. יט. לא תיקנה לבטלה. תוס' יומא פז: כ. וכי היכי דהקטרה. מי' הר"ן.

◆

רבינו חננאל

מתני' לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל. אתינן לאוקמה סמוך למנחה גדולה שהוא מו' שעות ומחצה ולמעלה, ובתספורת בן אלעשה שצריך שהות הרבה, כדגרסינן בסנהדרין סוף פרק כהן גדול כסום יכסמו את ראשיהם, תנא כמין תספורת [א]לוליאנית, תספורת יחידתא היא, כלומר שתהיה הראש מכוסה בשיער, כיצד ראש זה השיער נוגע [נ"א: מגיע]. בעיקר השיער שלמעלה הימנו. תניא א"ר לא לחנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות את תספורת [של] כהן גדול. ובא רב אחא בן יעקב ודחאה ואוקמה למתניתין בתספורת דידן וגזירה שמא ישבר הזוג שצריך לתקנו. מאימתי התחלתה משיניח מעפורת של ספרין על ברכיו. ולא יכנס למרחץ להזיע בעלמא. ולכתחילה אמאי לא, גזירה שמא יתעלפה. ומאימתי התחלתו משיערה מעפרתו. ולא לבורסקי, לעיוני בעלמא. ולכתחלה אמאי לא, דילמא חזי בהן פסידא וצריך לתקונינהו. ומאימתי התחלתו משיקשור בין כתיפיו. **ולא לאכול בסעודה [קטנה].** ולכתחלה אמאי לא, דילמא אתי לאמשוכי. מאימתי התחלת סעודה, רב אמר משיטול ידיו, ר' חנינא אמר משיתיר חגורו. ולא פליגי, בני א"י שמהלכין אזורי חלצים, עד שיתירו חגורתם, ובני בבל משיטול ידיו. וי"א בני בבל מהלכין אזורי חלצים ועלייהו אמרו משיתיר חגורו, ובני א"י נטילת ידים. ולא לדין, בגמר דין. ולכתחלה אמאי לא, דילמא מוספי טענתא וסתרי לדין.

מסורת הש"ס

א) סוכה לח., ב) [צ"ל לק"ש כ"א במשנה שבהרי"ף והרא"ש וכן בפרש"י דהכא ובפיסקא דלקמן יא.], ג) ברכות כח:, ד) פי' יתלוש [ובערוך ערך עלף גרס יתעלף פי' לשון עייפות כמו על ראש יונה ויתעלף ועי' רש"י חולין ג: ד"ה נתעלף], ה) [ברכות ה: מד. יומא כא: סוכה לו. מח. ביצה ה. יד: תענית ד: קדושין כט: ב"מ קו. ב"ב קמו.], ו) ברכות ד: כו:, ז) [לקמן יא.], ח) [פסחים נח.], ט) לפנינו שם הגי' שיאכל, י) [דף קה.], כ) [ועי' תוספות ברכות מד. ד"ה אינהו ותוס' קידושין כט: סד"ה הא].

◆

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לימא וכו' אסור לטעום כלום וא"ת:

◆

גליון הש"ס

רש"י ד"ה הא לן וכו' בני בבל היו חוגרין וכו'. מליצו כן ביחזקאל כג טו שאמר על בבל חגורי אזור במתניהם: תוס' ד"ה הא לן וכו' וי"ל דקים ליה וכו'. וכעין זה לקמן לג ע"א תד"ה ורמי לאביי וכו' ולקמן קו ע"ב תד"ה תרגמא זעירי. ובעירובין כט ע"א תד"ה מאי אולמא ובפסחים קא ע"ב ברשב"ם ד"ה לקבעו. ובחולין נד ע"א תד"ה וחזיא לדר"מ ובשבועות מז ע"א תד"ה הלכתא מאי ובמנחות ח ע"א תד"ה מ"ט דר"י. ובנדה מד ע"ב תד"ה שלשים יום וביבמות פ' ע"ב תד"ה כיון. ובב"ק כט ע"ב תד"ה כי פליגי. ובב"ב קמ ע"א תד"ה הא. ובנדרים כד ע"ב בר"ן ד"ה ת"ש. ושם כו ע"א בר"ן ד"ה ולר"ה. ובמרדכי פרק בתרא דיבמות במתני' דאין מעידין אלא עד ג' ימים:

◆

לעזי רש"י

פשמי"ר. התעלף.

ברצייר"א [ריברצייר"ר]. להפשיל שרוולים.

◆

מוסף רש"י

ואם התחילו אין מפסיקין. אם התחילו קודם המנחה ומשכה סעודתן והגיע זמן המנחה, אין צריכין להפסיק סעודתן ולהתפלל (סוכה לח.).

◆

רב נסים גאון

מנחה גדולה מו' שעות ומחצה ולמעלה, ומנחה קטנה מט' שעות ומחצה ולמעלה. ופירושם במסכת ברכות בפרק תפלת השחר [דף כו]. **תספורת בן אלעשה,** מפורשת במס' סנהדרין בפרק כהן גדול [דף כב] מאי כסום יכסמו את ראשיהם, תניא כמין תספורת לוליאנית. מאי תספורת לוליאנית, אמר רב יהודה אמר שמואל תספורתא יחידאה, היכי דמי אמר רבה ראשו של זה בצד עיקרו של זה. שאלו את רבי איזהו תספורת של כהן גדול, אמר להן צאו וראו תספורת של בן אלעשה. תנא ר' אומר לא לחנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות תספורת של כהן גדול. **אמר זעירי** [הני] **חברין בבלאי למאן דאמר תפלת ערבית רשות.** רבי יהושע הוא דסבר כי תפלת ערבית רשות, כמו שאמרו בברכות בפרק תפלת השחר [דף כז] תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר רשות.

א) עי' ערוך גלויינית.